

SOÓ REZSŐ: A MAGYAR FLÓRA ÉS VEGETÁCIÓ RENDSZERTANI-NÖVÉNYFÖLDRAJZI KÉZIKÖNYVE I.

(Synopsis systematico-geobotanica florum vegetationisque Hungariae)
Akadémiai Kiadó, Budapest, 1964.

A négy kötetre tervezett nagyszabású vállalkozás a magyarországi növényvilág és növénytakaró magas szintű és korszerű kritikai összefoglalása „a botanika kutatói és kedvelői, a biológia tanárai, egyetemi és főiskolai hallgatók, mezőgazdák, erdészek, kertészek, a biológiai és agrártudományi tanszékek és intézetek, múzeumok, ill. mindazok számára”, akik „a hazai flóra és geobotanika iránt közelebből érdeklődnek.”

A munka azt a célt tűzte maga elé, hogy a mohákat (a világirodalomban először!), edényes virágtalanokat (harasztokat) és magvas növényeket teljes alakkörükkel és ökológiai-növényföldrajzi jellemzésükkel együtt feldolgozza. Ebből a célból minden tárgyalt hazai fajra nézve megtalálható a legújabb és érvényes nomenklatúra mellett a teljes szinonimika (társnevek), az alfajok, változatok és jelentősebb formák pontos leírása, cytotaxonomiai adataik, a hazai elterjedés, a florisztikai jelleg, az ökológiai (talajigény, éghajlati igény, életforma) és fenológiai (virágzási idő, termésérés) jellemzés és az a cönológiai szerep, amelyet az illető faj a hazai vegetációban betölt (mindazon társulások megnevezésével, amelyekben a kérdéses faj hazánkban előfordul). A gazdaságilag fontos fajoknál ezen felül a gyakorlati jelentőségre is találunk utalást és a vadon termő fajokon kívül a jelentősebb dísznövényeket, exótákat és valamennyi kultúrnövényünket is megkapjuk, mindenütt gazdag irodalom kíséretében.

A Magyarország magasabb szervezetségű (száraz) növényeinek fenti szempontok szerint tárgyalt anyagából az előttünk fekvő, 1964. utolsó negyedében napvilágot látott, 590 oldalas kítűnően tipografizált és ezért igen jól áttekinthető és használható első kötet a mohákat (*Boros A.* és *Pócs T.* közreműködésével: p. 354—510.), a harasztokat (p. 511—550) és a nyitvatermőket (p. 551—563) tartalmazza. Erdészek számára e kötetből különösen az utóbbi nagyon tanulságos, mert hazai őshonos és kultivált fenyőinkről (Tf, Jf, Lf, Vf, Ef, Ff, Bor.) ad számot. (A további kötetek a zárvatermő virágos növényeket, köztük természetesen valamennyi lombos fánkat és cserjénket, tartalmazzák.)

Aligha túlzás azonban, ha fentieknél is nagyobb jelentőséget tulajdonítunk pillanatnyilag annak az általános résznek (p. 12—350), amely a rendszeres részt megelőzi és az egész vállalkozás elvi alapvetésének tekinthető. Ez a rész ugyanis, bár elméleti jellegű — hiszen a rendszertani alapfogalmakat, a nomenklatúra szabályait, az ökológiai és cönológiai növényföldrajz elemeit, az ország florisztikai-cönológiai növényföldrajzi felosztását és a növénytársulások fációségig lemenő rendszerét tartalmazza — az erdészeti munkában, főként pedig az erdőtipológiára alapozott erdőművelési tevékenység során, szinte nélkülözhetetlen. A gyakorlati erdőgazda, aki ezt az általános részt áttanulmányozza, sok kérdésre kap megnyugtató feleletet (pl. a gyakori növénynév változások okaira, nemzetközi szabályok fontosságára stb.), és sok olyan alapvető biológiai fogalom tisztázódik (pl. rendszertani egységek, alfaj, ökotípus stb.), amelyeket — sajnálatos módon — egyes szakíróink is megtévesztő értelemben használtak.

A könyvnek rendkívüli érdeke növénytársulásaink részletes kritikai rendszere, amelyből az erdős társulások közel 30 oldalt tesznek ki. Belőle úgyszólván minden megtudható, ami az erdőtipológiát a cönológiából érdekli. A fejezetet Soó professzortól megszokott, rendkívül gazdag bibliográfia egészíti ki. Érdekessége a műnek a párját ritkító biográfiai névsor is (köztük magyar erdészbotanikusok adataival), amely a rendszertani és társulástani szerzők közötti tájékozódást könnyíti meg.

A kötet igényes, szép kiállítása, jó papírja, modern kötése az Akadémiai Kiadó szívét és ízlését dicséri. A munka mind külső megjelenésében, mind mondanivalójában hosszú ideig a magyar flóra és vegetáció kutatóinak mindennapos segédkönyve lesz s méltán szerzett már eddig is külföldön elismerést, kedvező fogadtatást. Magunk részéről a további köteteket érdeklődéssel várjuk és az önmagukat képezni kívánó szaktársaknak legmelegebben ajánljuk.

Dr. Csapody István

Alexis Scamoni: Einführung in die praktische Vegetationskunde. 2. kiadás. Fischer Verlag, Jena. 1963. pp. 236. A „vegetációismeret”-nek (vagyis a tágabb értelemben vett növényföldrajznak) ez az egyetemi tankönyve azokból az előadásokból született, amelyeket a szerző, mint az NDK 1964-ig Eberswalde-ban működő Erdőmérnöki Karának professzora, hallgatói számára tartott. A mű sikerét és az érdeklődés nagyságát mutatja, hogy az 1955-ben napvilágot látott könyv rövidesen e második, lényegesen bővített és átdolgozott kiadásban újból megjelent. A régi, igénytelenebb munkához viszonyítva ez a kiadás a növénytársulások homogeneitásáról, a szinuziomokról, a csoportrészesedésről, több módszertartani kérdéssről, az ökológiai fajcsoportokról és a vegetációrendszerezés alapjairól írottakkal bővült. Külön fejezet foglalkozik a vegetációtérképezés módszereivel. Külön nyeresége a könyvnek Németország fontosabb növénytársulásainak 52 oldalas áttekintése *Harro Pargasse* tollából. A könyvet gazdag — de az idevágó magyar tanulmányokat egy kivételével teljesen mellőző — irodalomjegyzék egészíti ki.

A könyv — rendeltetésének megfelelően — a bevezetőben foglalkozik a növényvilág és a környezeti kapcsolatával, a növényföldrajz fogalmával, kialakulásával, feladatával, más tudományágakhoz való viszonyával. Az érdemi tárgyalás a növényföldrajz mindegyik ágát — a florisztikai, ökológiai, genetikai és cönológiai növényföldrajzot — részletesen tárgyalja és klasszikus nyomokon halad. (Csak a flóraelem felosztása más, mint a hazai.) Külön kiemelkedik a gyakorlati rész, amely a terepen történő felvételező munka és a feldolgozó-kiértékelő munka módszerével foglalkozik. Általában a könyv nem nélkülözi az egyéni látásmódot és probléma felvetést, szerzője nemcsak a botanika mestere, de elárulja erdőmérnök voltát is. E tekintetben a növényföldrajz gyakorlati alkalmazásának lehetőségeiről írott fejezetei külön is tanulságosak.

Hasonló erdészeti növényföldrajzi tankönyv hazai viszonyaink között ugyancsak kívánatos volna. (Ref.: *Dr. Csapody I.*)

Kísérleti gyufatermelés négyéves I-215 nyárfából. 1960. tavaszán a „Jelen” Vad és Erdőgazdaság „Kosutnjak” üzemi és kísérleti központ területén üzemi méretű nyárültetvény létesült. 1964. április második felében kivágtak egy 27 cm átmérőjű I-214 nyártörzset. Az oszjeki „Dráva” gyufagyár nagy készséggel válialta ebből a kísérletből a kísérleti gyufatermelést. A hámozás gyufaskatulyák és gyufaszálak készítésére történt. A furnérlemezek vastagsága gyufaskatulyák készítéséhez 0,7 mm, gyufaszálakhoz 2,1 mm. A „Dráva” gyufagyár nagy követelményt támaszt a nyersanyag kiváló minőségével szemben; különösen a kivitelre szánt gyufatermelésben.

A kísérlet a következő eredményeket adta: 1. A rönkök súlya mintegy 30%-kal kisebb az ugyanolyan méretű egyéb nyárakéhoz viszonyítva. Ez különösen jelentős a munkások számára, akik naponta több száz köbméter rönkkel manipulálnak. 2. A fa szerkezete igen kedvező hámozásra és nagyon elasztikus lemezt ad. Külön kiemelendő a 0,7 mm vastagságú lemez vonatkozásában, amelyhez kiváló minőségű anyagra van szükség. 3. A fa színe teljes egészében egyöntetű — fehér, árnyalat nélkül. 4. A gyufák és gyufaskatulyák jobb minőségűek, mint a többi nyárból készítettettek. 6. Egyöntetű a műszaki irányítók és a munkások véleménye, akik a kísérlet természetben részt vettek, hogy az I-214 nyár fájának műszaki tulajdonságai a legjobb nyárkultivárokénál jobbak.

(„Topola”, Beograd, 1964. 8. évf. 42—43. sz. 30 pp. Ref.: *Faragó S.*)

A rovarkárosítások leküzdésének új útjait vizsgálva *J. K. Maksimov*, a svájci Birmensdorfbán székelő erdészeti kutatóállomás munkatársa a vegyszeres védekezést már a klasszikus módszerekhez sorolja. Ennek több-kevesebb hatásossága és káros mellékhatása ma már közismert. Nagyrészt ennek tudható be a biológiai módszerek iránti fokozódó érdeklődés, különösen a károsítókat fékentartó paraziták — baktériumok, vírusok, protozoák és gombák — terén. Ilyenekkel Európában kereken egy tucat károsító ellen már eredményesen védekeznek.

Kutatási vonalon újabban rendkívül érdekes próbálkozások folynak, biztató eredménnyel. Az egyik ilyen módszer a párzási ingeranyagok alkalmazása. Ilyen anyagok kihelyezésével meg lehet zavarni a párt kereső himet, el lehet csalni oda, ahol nőtény egyáltalán nincs, meg lehet akadályozni a megtermékenyítést. A kísérletek ezeknek az anyagoknak rendkívüli hatásosságát mutatják. A nehézség egyelőre az

anyag előállításában van. A nőstényekből való kivonás rendkívül nehézkes, meg kell oldani a szintetikus előállítást. A másik új elgondolás a hímek sterilizálására irányul. Ennek egyik eljárása az, hogy a hímeket kitenyészítik, sugárkezeléssel sterilizálják, de párzóképességüket meghagyják és ezek kihelyezésével eredményesen avatkoznak be a nemzésbe. Ezt a módszert Amerikában embert károsító legyeken már két ízben, nagy területeken kipróbálták és igen eredményesnek bizonyult, Svájcban pedig eredményesen alkalmazták cserebogár ellen. Nehézséget okozott azonban a hímek nagytömegű kitenyészítése. Egyes kártevők mesterséges tenyésztése nem is lehetséges, más esetben pedig nem kívánatos a kártevőket ilyen kihelyezéssel még tovább szaporítani. Így merült fel a gondolat, hogy a sterilitást vegyszeres úton, a természetes előforduláson idézik elő. Az ilyen hatás sokkal eredményesebb lehet, mint ha a kártevőt vegyi úton elpusztítanók. A számítás rendkívül egyszerű: 90 %-os ölhatalás esetén megmarad 10 %-nyi hím és nőstény és ezek bőven gondoskodnak az utánpótlásról — 90 %-os sterilitás elérése esetében a 10 %-nyi megtermékenyíthető nőstényért 90 %-ban steril hímek versengenek, így a megtermékenyülés minimális. Az eddigi szerek különösen a hízilégység esetében már igen eredményeseknek bizonyultak, azonban nem voltak teljesen ártalmatlanok az emlősökre és az emberre nézve. Megbízhatóan szelektív anyagok kutatása folyamatban van és remélhető, hogy segítségükkel legalább egyes kártevőkkel szemben hatásos szert kapunk.

(Schweizerische Zeitschrift für Forstwesen, 1965. 3. 235—242 p. — Ref.: *Jérôme R.*)

Csemetekerti vetőgépek nemzetközi összehasonlító vizsgálata. A KGST Mezőgazdasági Állandó Bizottsága határozata alapján a Szovjetunióban (Puskinói Gép-kísérleti Állomás) a jóváhagyott metodika alapján a következő csemetekerti vetőgépeket minősítették: a Magyar Népköztársaság univerzális, a Szovjetunió SzPN-4, az NDK A 534, a Csehszlovák Szocialista Köztársaság „Vancsura” jelű, a TN-4K2-10, valamint az RS-09 traktorokhoz kapcsolt vetőgépeit. A vizsgálatok szerint az apró magvak vetésekor a legjobb munkaminőséget a „Vancsura” vetőgépek, nagyszemű magvak vetésekor pedig az SzPN-4 vetőgép biztosítja. A csehszlovák gépek előnye, hogy az elvetett magot műtrágyával kevert kompozttal takarják és ezzel a csemeték növekedése számára kedvező viszonyokat teremtenek. Így különböző talajviszonyok között alkalmazhatók. A vetés mélysége (5—16 mm) állandó. A csehszlovák eszközhordozóhoz kapcsolt gép 1,5 m széles ágyásokban négy 75 mm-es sorba vet, a sorköz 150 mm széles. Az NDK eszközhordozójához kapcsolt gép hat sorba vet. Az ágyásokba vetés a csemetéknek a területen kedvező megoszlását, nagy tápterületet biztosít és megkönnyíti a gyom elleni védekezést. A kötött, nehezen felmelegedő, időszaksosan vízbő talajokon a legjobb eredmény ágyásokba vetéssel érhető el.

(Leszn. Hozj., Moszkva, 1965, 18. évf. 4. sz. 68—70. old. Ref.: *Kolossváryné.*)

Erdeifenyő-tűk, mint a környezet radioaktivitásának bioindikátorai. A magenergia használatának terjedése, a radioaktív hulladékok növekvő mennyisége és az atomfegyver kísérletek a világ több államát arra kényszerítették, hogy kísérjék figyelemmel a környezet radioaktivitását. Erre a célra a többi között felhasználják az erdeifenyő tűjét is mert, hogy a radioaktív anyagokat más növényeknél, mint pl. a fűvek, a lóhere, a zöldségfélék, a gyümölcsök stb. nagyobb mértékben képesek felhalmozni. A fenyőtűknek továbbá az az előnyük is megvan, hogy egész éven át rendelkezésre állanak. A leglényegesebb azonban, hogy a fenyőtűk a radioaktív hatásokat nagyon tartósan rögzítik. Dr. *Szepke R.* varsói mérnök pl. (Atompraxis, 1963) beszámol arról, hogy természetes állapotban tudta regisztrálni a kísérletek 1958. évi megindulását követő 1959. évi csökkent radioaktivitást, a francia saharai atomfegyver kísérletek gyenge hatását 1960 tavaszán, majd 1961. őszeig az atomcsendet. A tűk több, mint 3 évig fennmaradnak a fán. A fertőzés menete tehát kimutatható, ha az első időszakból származó tűket megvizsgálják.

Az aktivitás csökkenésének időpontjában begyűjtött 1959. évi, 2 éves tűk aktivitása háromszor akkora volt mint az egy évvel idősebb tűké. Ezzel szemben 1962-ben az egyéves tűk radioaktivitása nagyobb volt, mint a többi évekből származóké.

(AFZtg, 1965. 5. 96. oldal. Ref.: *Dr. Szőnyi L.*)